

NIEUWE NATTE NATUURGEBIEDEN NABIJ SNEEK

Sjoerd Bakker

Terwijl we in Nederland hand- en spandiensten uitvoeren om de voeten droog te houden, ontpoldert Staatsbosbeheer terreinen in het centrale merengebied rond Sneek. De afgelopen jaren verdwenen in het gebied van het Sneekermeer en de Witte en Zwarte Brekken drie gebieden permanent onder water. Waar eertijds Grutto's broedden, klinkt nu het biggengekrijs van de Waterral. Onderstaande bijdrage licht een tipje van de sluier over de nieuwe inrichting van De Staten, Graverij en Tsjebbepolder.

VERDROGINGSBESTRIJDING

In het merengebied bij Sneek beheert Staatsbosbeheer een naar verhouding grote oppervlakte aan 's winters onder water staande boezemlanden en zomerpolders. Voor de duidelijkheid: zomerpolders zijn polders die 's winters niet worden bemalen en zodoende onder boezem- en regenwater verdwijnen. De hier voorkomende vegetaties, vooral de dotterbloemgraslanden, behoren tot de meest bedreigde vegetatietypen in ons land. In de beheersplannen van Staatsbosbeheer is de problematiek van deze terreinen veelvuldig aan de orde geweest. Verdroging en verzuring spelen een belangrijke negatieve rol. Zaken als ontwatering, maaiveldvaling, een ongunstige hydrologische ligging, het ontbreken van schommelingen van het waterpeil van de Friese boezem en zwakke kaden zijn hier aan de orde. Staatsbosbeheer, Wetterskip Marne-Middelsee, de provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân hebben in 1998 het project verdrogingsbestrijding 'Sneekermeer/De Brekken opgestart'. Dit had alleen betrekking op de natuurgebieden van Staatsbosbeheer gelegen in en rondom het Sneekermeer en de Witte en Zwarte Brekken. Rondom het Sneekermeer heeft Staatsbosbeheer bijna 600 ha natuurgebied in beheer en bij de Witte en Zwarte Brekken ruim 300 ha. Het herstelplan is in 2000 en 2001 uitgevoerd met gelden via de zogenaamde Gebeve-regeling. De maatregelen die uitgevoerd zijn betreffen onder meer het verhogen van kades, de verbetering van detail-ontwatering, het aanleggen van grotere inlaten en het ontpolderen van kleine delen van het gebied. In dit artikel komt alleen het laatste onderdeel aan de orde.

NIEUW MOERAS

In drie zomerpolders is er voor gekozen het traditionele beheer (maaien en afvoeren van het gewas) te staken en deze terreinen met een open verbinding

Natuurgebied De Staten

foto: Sjoerd Bakker

ding aan de boezem te koppelen. Het betreft totaal 52 hectare natuurgebied. Het gaat hierbij om De Staten (29 ha), de Tsjebbepolder (10 ha) en een klein deel van de Graverij (13 ha). Alle drie gelegen nabij Uitwellingerga (figuur 1). Dotterbloemvegetaties kwamen in deze gebieden met name ten gevolge van verdroging en verzuring nauwelijks meer voor en ook was de waarde als broedgebied gering. Bovendien speelde in het geval van de Graverij de moeilijke beheerbaarheid een rol. De ontpoldering resulteert in een vergroting van het waterbergend vermogen van de boezem en een groter aandeel aan moerassige gebieden. Deze gebieden kunnen een belangrijk broedgebied vormen voor allerlei moeras- en rietvogels en een pleisterplaats voor o.a. vele soorten eenden, ganzen en steltlopers. Bovendien kunnen deze terreinen van groot belang worden als paaiplaats voor vissen. Het aandeel moeras (incl. rietland) bij het Sneekermeer en de Witte en Zwarte Brekken was erg klein (43 ha). In de drie polders is een aantal inrichtingsmaatregelen genomen. Op de grens met de landbouwgebieden zijn de kades in de Tsjebbepolder en De

Staten verhoogd. Achter de kade (aan de landbouwzijde) is een sloot gegraven om te voorkomen dat er permanent kwelwater door de kades in het lager gelegen landbouwgebied doordringt. In de Graverij is plaatselijk een nieuwe kade aangelegd. Mede omdat de terreinen erg vlak zijn en bij inundatie op boezempeil overal eenzelfde waterdiepte zou optreden, zijn er extra maatregelen uitgevoerd. Plaatselijk is de bovengrond deels afgegraven en gebruikt om kades mee op te hogen. In De Staten zijn bovendien enkele slenken gegraven. Ook zijn twee poelen die hier een jaar of tien geleden zijn aangelegd door slenken met elkaar verbonden. Langs de slenken is met de vrijkomende grond een aantal lage heuveltjes aangelegd die permanent als kleine eilandjes boven het boezempeil komen te liggen en de natuurwaarden behoorlijk kunnen doen toenemen. In de Graverij en De Staten zijn op twee plaatsen openingen in de kades gemaakt zodat ze vrij voor de boezem komen te liggen en het waterpeil met het boezempeil mee schommelt. De openingen zijn landinwaarts verdiept en vormen een soort slenk in de moerasgebieden.

De waterdiepte varieert, afgezien van de poelen, slenken en sloten, van ca. 10-50 cm. De Tsjebbepolder is via een duiker met de boezem verbonden. Tot nog toe heeft de duiker open gestaan. De Staten staat vanaf het voorjaar van 2001 permanent onder water en de Tsjebbepolder en Graverij sinds het afgelopen voorjaar.

Achtereenvolgens worden per gebied de vegetatie-ontwikkeling, de pleisterplaatsfunctie en de voorkomende broedvogels besproken. Dit jaar zijn de terreinen van Staatsbosbeheer in het gebied van het Sneekermeer, de Witte en Zwarte Brekken en de Terkaplester Poelen gebiedsdekkend op broedvogels geïnventariseerd door SOVON Vogelonderzoek Nederland. De vastgestelde soorten broedvogels en het aantal territoria in de drie nieuwe moerasgebieden staan weergegeven in tabel 1. De ontwikkeling van de vegetatie is niet nauwlettend gevolgd, maar wordt slechts globaal behandeld.

DE STATEN

In het seizoen 2000, voorafgaande aan de ontpoldering, zijn de graslandpercelen in De Staten zoals gebruikelijk door de pachters gemaaid en is het gewas afgevoerd. De in de voormalige weilanden aanwezige wortels en wortelstokken van diverse plantensoorten zorgen voor een snelle begroeiing van de aanvankelijk kale waterplas. Na twee groeiseizoenen zijn het vooral de twee voormalige poelen, enkele oude sloten en de gegraven slenken die nog uit open water bestaan. De rest is begroeid met vooral Rietgras, maar ook met Riet, grote zeggenvegetaties, lisdodde, Veenwortel en sterrenkroossoorten.

Voor de pleisterende vogels bleek vooral de beginsituatie, toen er nog nauwelijks sprake was van enige begroeiing, erg aantrekkelijk. Kemphanen sliepen er massaal, zoals uit de tellingen bleek die in 2001 werden verricht door Staatsbosbeheermedewerker Wietse van der Ley t.b.v. de door de FFF georganiseerde provinciale slaappleatstellingen van steltlopers. Half maart, eind april en op 11 mei schommelden de aantallen tussen de 1.200 en 1.400 exemplaren. Van de Grutto werden eind maart 100 exemplaren en op 25 mei 335 exemplaren geteld. Ook overdag werd er veel door Kemphanen gepleisterd, bijvoorbeeld op 15 maart met 2.600 exemplaren en op 5 april met 5.000 exemplaren. Op beide data werden

Tabel 1. Broedvogels van de ontpolderde gebieden Graverij, De Staten en Tsjebbepolder in 2002 (gegevens R. Kleefstra, SOVON Vogelonderzoek Nederland).

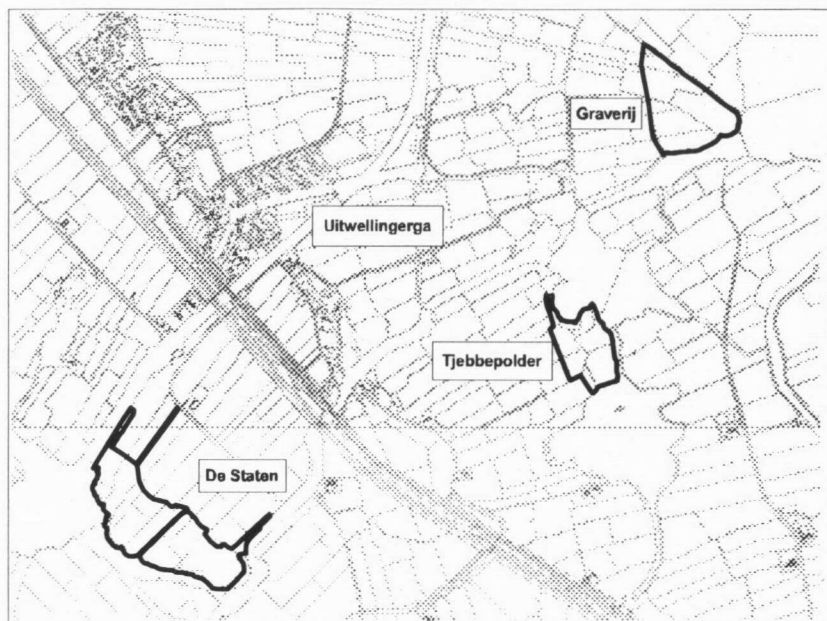
	Graverij	De Staten	Tsjebbepolder
Fuut	2	5	5
Roerdomp	0	1	1
Grauwe gans	1	2	0
Kolgans	1	2	0
Nijlgans	1	6	1
Bergeend	2	1	0
Krakeend	5	15	5
Wintertaling	0	2	0
Slobeend	1	6	3
Tafeleend	0	6	1
Kuifeend	0	5	4
Zomertaling	1	6	0
Bruine kiekendief	0	1	0
Waterral	3	12	0
Porseleinhoen	1	1	0
Scholekster	0	4	1
Tureluur	1	0	0
Kokmeeuw	0	22	0
Visdief	0	1	0
Blauwborst	0	1	0
Gele kwikstaart	4	1	0
Sprinkhaanzanger	0	0	1
Snor	0	5	0
Rietzanger	20	23	4
Kleine karekiet	0	22	2
Baardman	0	1	0
Rietgors	11	21	7

300 Grutto's geteld. Het afgelopen voorjaar lagen de aantallen pleisterende steltlopers veel lager, waarschijnlijk door de toegenomen begroeiing.

Van de meer dan tien vastgestelde eendensoorten die van het gebied gebruik maken vallen de aantallen van Krakeend (200 exemplaren op 18 sept. 2000), Slobeend (600 exemplaren op 19 maart 2001), Wintertaling (600 exemplaren op 18 sept. 2000) en Smient (1.200 exemplaren op 19

maart 2001). De genoemde aantallen zijn waargenomen maxima van deze soorten.

Naast de in de nabijheid broedende weidevogels als Kievit, Grutto, Tureluur en Scholekster worden soorten als Groenpoot- en Zwarte ruiters en Oeverloper in kleine aantallen waargenomen. Dodaars, Lepelaar en Slechtvalk laten zich af en toe zien. Enkele bijzondere waarnemingen betreffen 2 Witwangsters (op 10 mei 2001) en 6

Figuur 1. Ligging van De Staten, Tsjebbepolder en Graverij bij Uitwellingerga.

zich territoriaal gedragende Dwergmeeuwen die hier in 2001 op 30 mei en 5 juni werden gezien. De vogels alarmeerden en vielen ook in, maar het broeden kon niet met zekerheid worden vastgesteld.

Wat opvalt in de resultaten van SO-VON (tabel 1) is het grote aantal eendsoorten (7), 3 soorten ganzen en moerasvogels als Roerdomp, Porseleinhoen, Baardman en vooral het grote aantal territoria van de Waterral. Afwijkend t.o.v. dit jaar broedden er in 2001 nog 15 paar Visdieven en 5 paar Kieviten. Dit heeft alles te maken met de toen nog onbegroeide eilandjes die voor deze soorten een aantrekkelijk broedbiotoop vormden. Het grotere aantal soorten in De Staten in vergelijking met de andere twee terreinen zal behalve met de oppervlakte ook zeker te maken hebben met de grotere variatie in het terrein (vegetatie, poelen, slenken en eilandjes).

GRAVERIJ

De Graverij is dit voorjaar ontpolderd. In 2000 is een deel voor het laatst gemaaid. Rietgrasbegroeiing heeft duidelijk de overhand in de Graverij. Daarnaast komen ook soorten als Riet, Oeverzegge, Veenwortel en diverse grassoorten voor. Er zijn enkele plekken met ondiep open water. De aantallen pleisterende vogels zijn over het algemeen lager dan in De Staten. Een uitzondering vormen de 200 Slob-eenden en 900 Wintertalingen die op 13 april 2002 werden geteld. De Lepelaar foerageert hier regelmatig, zoals bijvoorbeeld op 14 april met 7 exemplaren en op 28 mei met 4 exemplaren. Op 8 juli liet zich nog een Roerdomp zien. Ook al betreft het hier slechts een klein moerasgebied, toch weten verscheidene broedvogels hiervan te profiteren waaronder 3 Waterallen en 1 Porseleinhoen (tabel 1).

TSJEBBEPOLDER

Net als de Graverij kwam de Tsjebbepolder het afgelopen voorjaar in open verbinding met de boezem. Het voorgaande jaar was een deel van het grasgewas nog door de pachter gemaaid en afgevoerd. Op een klein hoog kopje na staat dit poldertje hele-

De Waterral, talrijk in De Staten

foto: Sjoerd Bakker

maal onder water. In een deel heeft zich een vegetatie van Rietgras, Pitrus en Oeverzegge ontwikkeld, maar het grootste deel is nog open water met plaatselijk veel Veenwortel. De pleisterende vogels zijn niet regelmatig geteld. Hoogstwaarschijnlijk hebben veel steltlopers, met name Kempphaan en Grutto, dit aantrekkelijke gebied als slaapplek gebruikt. Vooral veel soorten eenden maken gebruik van het gebied, enkele maxima: 40 Pijlstaarten, 80 Krakeenden, 12 mannetjes Zomertaling en 800 Wintertalingen. Daarnaast foerageren er ook diverse soorten steltlopers en andere soorten zoals de Lepelaar. Bij de broedvogels valt op dat zich hier het eerste seizoen al een Roerdomp gevestigd heeft.

DISCUSSIE

Zowel ten aanzien van de pleisterende vogels als de broedvogels blijkt het belang van deze nieuwe moerasgebieden. Hoewel grotere gebieden, ook naar verhouding, over het algemeen van grotere waarde zijn, hebben ook deze kleinere gebieden een belangrijke functie als pleisterplaats en broedgebied voor velerlei soorten vogels. Ook als paaiplaats voor vissoorten zullen deze terreinen zeker van belang zijn; nader onderzoek hiernaar is zeker gewenst. Hoe de terreinen zich in de toekomst gaan ontwikkelen blijft

uiteraard afwachten. Massale opslag van boomsoorten als wilg en els lijkt vooralsnog uit te blijven. Mocht dit wel het geval zijn dan zal het wenselijk zijn in elk geval een deel af te zetten om de openheid en de daarmee samenhangende natuurwaarden van de gebieden te handhaven. Verder kan de rietgrasontwikkeling het aandeel aan open water sterk beïnvloeden en hiermee vooral de aantrekkelijkheid als pleisterplaats en in mindere mate als broedgebied verminderen.

De Staten en de Graverij hebben een open verbinding met de boezem. Hier kan de begroeiing niet beïnvloed worden door het waterpeil kunstmatig te laten schommelen. Een mogelijkheid is om een deel van de rietgrasvegetatie in een echte winter over ijs te maaien en af te voeren.

Het recreatief medegebruik dat Staatsbosbeheer zo hoog in het vaandel heeft, is hier begrijpelijkerwijs niet erg groot. Wel is er recent aan de rand van De Staten een fraaie kijkheuvel aangelegd die het hele jaar door vrij toegankelijk is en die een prachtig uitzicht biedt over De Staten en de openheid van het merengebied tussen Sneek en Langweer. Ook vanaf het water valt er in de drie moerasgebieden wel het een en ander waar te nemen.